

Yabancı Sözlerin Günümüz Edebiyatındaki Görünümü-1

ÂDEM TERZİ

Çeşitli kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kişilerce Türkçenin günümüz sorunlarıyla ilgili kampanyalar, konferanslar düzenlenmekte; bu etkinliklere atılan “Tükenen Türkçe”, “Yozlaşan Türkçe”, “Burası Türkiye mi?” gibi başlıklarla oldukça olumsuz bir tablo çizilmektedir. “Türkçe Off”¹, “Bye-Bye Türkçe”² gibi isimler taşıyan kitapların sayısı da giderek artmaktadır. Böyle başlıkların konuya dikkat çekme ve uyarı amaçlarını taşıdığı düşünülebilirse de baştan hükümlü ifadelerin kamuoyunda beklenenden daha olumsuz bir kanı oluşturacağı da göz ardı edilmemeli.

428

Ayrıca, yukarıda adı geçen türden kampanya ve eserlerde Türkçenin yabancılaşması ve yozlaşmasına kanıt olarak daha çok iş yeri adlarında, tabelalarda, iletişim araçlarında ve sokakta kullanılan dilden örnekler verilmektedir. Aslında örnekler bakıldığında durum gerçekten iç açıcı görünmemekle birlikte; bu alanlarda kullanılan dil, Türkçenin geleceğini öngörmeye yeterli midir, sorusu da çok önemli. Başka deyişle; iş yeri adlarında, tabelalarda, iletişim araçlarında ve sokakta yaşanan yabancılaşmanın diğer alanlarla sebep sonuç ilişkisi var mıdır, varsa bu ilişki hangi düzlemde ilerlemektedir? Yani Türkçenin durumu gerçekten vahim midir?

Dil sanatı yönüyle söz varlığı, dolayısıyla sözlüklerle; yaygın sanat yönüyle geniş kitlelerle birinci elden ilişki içindeki edebiyat, dilin şimdiki hâlini görmede ve geleceğini öngörmeye göz önünde tutulması gereken önemli bir alandır. Bu yönüyle edebî dil, Türk dili ile ilgili temel yargılar ortaya koyma amacındaki çalışmalarda ilk bakılacak göstergelerdendir. Ancak alanı sistemli bir biçimde incelemek için gerekli olan kapsayıcı ve erişilebilir derlem (corpus) henüz oluşturulamamıştır. Dolayısıyla edebî dilin söz varlığına yönelik

¹ Oktay Sinanoğlu (2000), *Bye-Bye Türkçe: Bir Nev-York Rüyası*, 1. baskı, İstanbul, Otopsi Yayınevi: 9, Bilimsel İncelemeler: 6.

² Feyza Hepçilingirler (1997), *Türkçe “Off”*, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitapevi Yayınları.

çalışmaların çoğu el yordamıyla yapılan taramalara dayanmaktadır.

Bu yazı da böyle bir çalışmaya dayanmaktadır ve yazarların dil tutumu hakkında ön araştırmaya bağlı olmayan okumalarımızla (rastgele) yabancı sözlerin günümüz edebiyatındaki seyri gözlemlenmeye çalışılmıştır. Rastgelelikle, geneli temsil edebilecek ortalamanın tutturulması hedeflenirken belli bir dilin kullanımını zorunlu kılacak (belli bir dönemi veya belli bir alanı işleyen/ anlatan) ürünler dışarıda bırakılmıştır. Eser seçiminde başka bir ölçüt gözetilmemiştir.

Bilindiği gibi, Arapların İran coğrafyasına hâkim olmalarıyla Türklerin Araplarla, dolayısıyla Türkçenin Arapçayla ilişkisi başlamış ve Arapçanın Türkçe üzerindeki etkisi XII. yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra ise yavaş yavaş Farsça önem kazanmaya ve Türkçeye daha fazla etki etmeye başlamıştır. Sonraki süreçte Arapça ve Farsça sözlerin Türkçeye girişi durmamış, artarak devam etmiştir. Bu dillerin Türkçeye etkisi zamanla söz varlığını da aşarak dilin yapısını bozacak boyutlara ulaşmıştır.

İki dilin etkilerinin her alanda hissedildiği bu uzun dönemde Reşid Paşa, Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Ahmed Mithat, Ahmed Vefik Paşa, Muallim Naci, Şemseddin Sami, Necib Asım, Rıza Tevfik, Ahmed Hikmet, Veled Çelebi, Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp gibi aydınlar, konuyu çeşitli yönleriyle ele alarak kimi görüşler ve çözüm önerileri ileri sürmüşlerdir. “Türkî-i Basit”, “Mahallileşme” gibi akımlar ve “Yeni Lisan” gibi hareketlerle hayata geçirilmeye çalışılan bu görüşlerin ana eksenini sadeleşme isteği oluşturmakta ve özellikle yazı dili ve konuşma dili arasındaki derin farkın giderilmesi hedeflenmekteydi. Konuya farklı yaklaşanlar da vardı ve tartışmalar sürmekteydi.

Savaş yıllarında durulan tartışmalar millî mücadelenin zaferle sonuçlanmasından sonra tekrar gündeme gelmiş ve Türk Dil Kurumunun kurulmasıyla konu sistemli bir biçimde ele alınmıştır. İlk adım olarak I. Türk Dili Kurultayı’nda belirlenen program ve alınan kararlar uyarınca derleme, tarama ve anket çalışmaları başlatılmış ve bu çalışmalardan elde edilen sonuçları içeren kılavuz eserler vakit kaybedilmeden yayımlanmıştır. Dildeki Arapça ve Farsça sözlere karşılık önerilerini içeren bu kılavuzlarda günümüz yazı ve konuşma dilinin temelini oluşturan ve çoğunluğu ağızlardan, tarihî dönemlerden ve konuşma dilinden derlenen sözler yer almaktadır.

Kurumun dildeki yabancı sözlere karşılık bulma çalışmaları sonraki dö-

nemlerde de sürmüş; bulunan karşılıkların yazı ve konuşma diline yerleşmesi amacıyla çeşitli yollar denenmiştir. Bu çabalara dönemin sanatçı ve bilim adamlarınca da büyük oranda destek verilmiş, böylelikle amaç hedefine ulaşmış ve yazı dili ile konuşma dili arasındaki uçurum önemli oranda kapanmıştır.

İlerleyen süreçte bir yabancı söz için birden fazla karşılık önerilmesi, kimi sanatçıların eserlerinde kendi buldukları karşılıkları kullanmaları, yabancı kökenli fakat gündelik dile yerleşmiş sözler için de kimi karşılıkların kullanılması gibi uygulamalarla yazı diliyle konuşma dili arasında bu sefer yeni sözlerin yol açtığı başka bir uçurum belirir gibi olduysa da sonraki aşamada durum dengeye oturmuştur. Özellikle edebî dil, çoğunluğun anlayabileceği bir düzeye gelmiş; Arapça ve Farsça sözlerin ve tamlamaların yoğun olarak yer almadığı, Türkçenin kendi olanaklarına yaslanan üst seviyede şiirler, öyküler, romanlar edebiyatımıza kazandırılmıştır. Bunda dönemin sanatçılarının belli bir dil bilinci ve bilgisine sahip olmalarının ve bunu eserlerine yansıtılmalarının da önemli katkısı vardır.

430

Örneğin dönemin yazarlarından Tahsin Yücel, *Haney Yaşamalı*'nın 1981 yılında yapılan yeni bir baskısının ön sözünde böyle bir bilinci dile getirir: "*Haney Yaşamalı'yı okura yeniden sunarken, ona hiç el sürmeden edemedim ama bu düşünceyi de gözden uzak tutmadım: içerik ve kurgu üzerinde hiçbir değişiklik yapmamaya özen gösterdim. Yaptığım düzeltmeler dilimizin hızlı arılışmasının zorunlu kıldığı birtakım sözcük ve tümce değişikliklerinden öteye geçmedi.*" (Yücel 1981: 5).

Yazar, kendince zorunlu gördüğü arılaştırma çabalarına bağlı olarak eserinde yabancı kelime kullanmamaya büyük özen göstermiş. Bu özen, Batı kökenli yabancı sözlere olduğu kadar Doğu kökenli yabancı sözlere karşı da gösterilmiştir. Yücel, yabancı sözlerin yerine dilde var olan Türkçe karşılıklarını tercih etmenin yanı sıra, karşılığı olmayan yabancı sözleri kullanmak yerine ifadesini Türkçenin olanaklarına göre kurmuş görünmektedir. Dolayısıyla eserde *acele, tuhaf, sınıf, kalem, defter; rapor, telefon, karikatür* gibi Türkçeye uzun zaman önce girmiş sözlerin dışında herhangi bir seviyeden okur için sözlük ihtiyacı doğuracak ya da gereksiz olarak nitelendirilebilecek yabancı sözlere rastlanmamaktadır. *Haney Yaşamalı*'da *erek, tin, ansımak, bellek* gibi az çok yaygınlaşmış karşılıkların dışında tutunmamış karşılık önerilerine de rastlanmamaktadır. *Tuman, ıçralanmak, ötürük* gibi ağızlara ait sözler kullanılmışsa da bunların sayısı fazla değildir.

Aynı dönemde (1979) yayımlanan *Göçmüş Kediler Bahçesi* (Bilge Karasu) adlı eserde de benzer bir özen hemen göze çarpmaktadır. *Tren, tiyatro, otobüs, gazete, garaj, film, otel, lokanta; mahmuz, kahve, tezgâh, defter, kalem* gibi artık Türkçeleşmiş sayılabilecek yabancı kökenli sözlerin dışında eserde anlamı çoğunluk tarafından bilinemeyecek veya gereksiz sayılabilecek herhangi bir yabancı söz bulunmamaktadır. Kitapta, belli bir yaygınlık kazanan Türkçe karşılıklara ağırlık verilmişken fazla yaygınlaşmayan *sevi (aşk), tansık (mucize), onarimevi (tamirhane), gezmen (turist), sav söz, kurtulmalık (fidye), yılgı, binit, yontu (heykel), geçenek (koridor), süriücü yardımcısı (muavin), çekmen (vantuz), özek (merkez), utku (zafer)* gibi karşılıklar da yer almaktadır. Bunların yanı sıra *dalgırlanmak, umuzganmak, çöngül, sin, bekinmek, kayran, çokuşmak* gibi ağızlarından veya tarihî dönemlerden çıkarılan sözler, az da olsa kullanılmaktadır.

İlk baskısı 1990 yılında yapılan *Sen de Gitme Triyandafilis'* de Ayla Kutlu, Türkçe kökenli sözler kullanmaya özen göstermiş: *zorunlu, çaba, sorun, çalışan (personel), yoksul, çözümlenmek, umursamak, konuk, yakınmak, yanıt, -duvar- yapıcısı, neden (sebeup), ortam, tanık, duygu, saygı, görkem, direnç, yitmek, yengi, im, yitirmek, gülünç, gereç, yontu (heykel), kapalı yer korkusu, gezgin (turist), giz (sır), duyuru, yazgı, yaşamsal, andaç, umarsız, gömü, özen, duyarsız, ürkiintü, birliktelik, özümlenme, sevi (aşk), ırak* gibi. Yazar, eserinde ağızlardan da (*geçe, uvunmak, evsin, bağırgan, tapışlamak, buydurmak, samsuklamak*) yararlanmış; *dayanı* (tahammül) gibi kendi türettiği izlenimi veren karşılıklar da kullanmıştır. Kutlu'nun Türkçe konusundaki özenine bağlı olarak eserde *anafor, refleks, kontrol -etmek-, plan -yapmak- ve frenlemek (engellemek, durdurmak)* dışında, Türkçe sözlerle de ifade edilebilecek Batı kökenli söz yer almamaktadır.

Doğu kökenli sözler bakımından ise durum biraz farklıdır. Yazar kimi yerlerde *farkında olmak, af dilemek, kalp kırmak* gibi kalıp yapıları bile Türkçeleştirerek (*ayrındında olmak, başış dilemek, gönül kırmak*) kullanırken *akıl etmek, seyran etmek, tembihlemek, insafa gelmek* gibi yapıları da eserinde yer vermiştir. Bu durum, eserin farklı dönem öykülerinden oluşturulmasına bağlı olabilir. Çünkü *Sen de Gitme Triyandafilis'* de bunlardan başka *muhtaç, hatırnaz, nazenin, heves, mahzun, zarif, daima, ihtimal, hüziin, vakit, müsait, mecbur, harap* gibi Doğu kökenli sözler geçse de bunların sayısı fazla değildir.

2002 yılında yayımlansa da seksen ve öncesini konu edinen *Tol'* da (Murat Uyrkulak) *beynelmilel, mesele, teşhis, tecrübe, hasbihal, hissiyat, muhakeme, mefhum, silsile, hasbelkader, mesuliyet, müteakiben, eskaza, mevzu, teşkilat, hususi,*

teskin, tetkik, suni, müdaviim, haysiyet, tesadüf, tahammül, müddet, tedrisat, muhteviyat, istihza, merhamet gibi dilimizde yaygın karşılığı olan Doğu kökenli sözler kimi yerlerde ele alınan zamanın dilini yansıtmak amacıyla kullanılırken benzer sözlerin böyle bir zorunluluğun bulunmadığı bölümlerde de tercih edildiği görülmektedir.

Batı kökenli sözlerden de *gaz, banka, patron, net, büro, kompartıman, profesör, problem, randevu, komando, motor, büfe, televizyon, repertuvar, eleman, lobi, hol, kulüp, hoparlör, film, garanti, demokrasi, rozet, sendika, antika, gazino, kolej, krem, kortej, burjuva, borsa, lokal, piyango, dans* gibi dilde yaygınlaşmış sözler de *Tol'* da bolca yer almaktadır. Bunlardan başka, *provokatör, kolaj, editör, kalite, frapan, ofisboy, banknot, faks, milenyum, flu, panik, mesaj, metafor, konjonktür, virtüöz, star, ekstra, hard, orijinal, kritik, miting, röprodüksiyon, şok -olmak-, spot, konvertibilite, kolormatik, ordövr* gibi bir bölümü için Türkçe karşılığı olan veya başka bir ifade biçimiyle kullanımı engellenebilecek yabancı sözler de eserde yer almaktadır. *Övgü, sınav* gibi yaygınlaşmış karşılıkların dışında öneri niteliği taşıyan sözler ise fazla değildir. Bu yönüyle kitapta Türkçe sözlerin tercihine yönelik herhangi bir çaba görülmemektedir.

432

Cemil Kavukçu'nun ilkin 1995'te yayımlanan *Uzak Noktalara Doğru* adlı eserinin ise böyle bir tercihle kaleme alındığı anlaşılmaktadır. *Uzak Noktalara Doğru*'da *sürücü (şoför), sürücü belgesi (ehliyet), tansık (mucize), tümce, güdümlemek, içki (meyhane), doğa bilimci, gezgin, anlatı, ürkü (panik), yadırgı, yontu (heykel), sövgü (küfür), tanı, söylence (efsane), deneyim, yeğlemek, savsöz, edilgin* gibi dilimizde genellikle yabancı biçimleri tercih edilen karşılıklar sıklıkla kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak Kavukçu'nun Doğu ve Batı kökenli yabancı sözleri az kullandığı söylenebilir: *hariç (dışında), mümkün, eziyet, endişe, hakaret; elektrik, vites, otomobil, koloni, depo, egzoz, karbüratör, far, filtre, rota, papyon, radyo, anons, motor, kapüşon, lomboz, orkestra, model, orijinal, risk* gibi.

Ayfer Tunç'un Aziz Bey Hadisesi (2011) kitabında *kostüm, poşet, plaj, atölye, romantik, konsol, kartpostal, koridor, panjur müjde, lobi, dekolte, kapris, borsa, konfeti, otopark, ruj, neon, spiker, vantilatör, gazino* gibi dilimize yerleşmiş veya karşılığı olmayan yabancı sözlerle karşılığı olsa da bu karşılığı yaygınlaşmamış yabancı sözlerden başka gereksiz olarak nitelenebilecek Batı kökenli yabancı söz yer almamaktadır. Dolayısıyla eserde az çok yaygınlık kazanan *gülünç, yanılğı, dokunaklı, ayrıntı, yorum, cankurtaran, saygı, uçarlık, soyluluk* gibi karşılıklar sıkça geçmektedir.

Aziz Bey Hadisesi'nde *cevabî* ve *müsebbib* dışında günümüz konuşma dilinde fazla kullanılmayan Doğu kökenli kelime yokken dilimizde yaygın karşılığı olan *kabahat*, *hadise*, *mesele*, *-hırçın-* tabiatlı, *sirayet -etmek-*, *kader*, *safha*, *teklif -etmek-*, *hikâye*, *meşhur*, *samimiyet*, *masum* gibi sözler kullanılmaktadır. Bu son gruptaki kimi sözlerin yaygın karşılıklarının da metinde yer alması ve bu ikili kullanımların kimi zaman peş peşe gelen cümlelerde geçmesi bu ikiliğin gözden kaçmış olma ihtimali yerine bunların diğer sözlerle kullanımından doğan ses ve anlam değerlerinin yazarca incelikli olarak gözetildiği kanısını uyandırmaktadır: “Gördüğü şey bir çift göz değil, onu sıcak ama karanlık ve esrarlı bir âleme çağırın tuhaf bir **yazgının** ilk işaretidir. (...) Ancak yaşadığına **kader** demek elde değil. (Tunç 2011: 19). “Maryam’ın da aşkın kendisinden değil, ardında bıraktığı **yıkıntıdan** haz alan kadınlardan olduğunu kolayca anlayabilirdi. (...) Maryam nasıl ardında bıraktığı **virane** Âşıktan haz alan kadınlardansa...” (Tunç 2011: 24) “... Maryam’dan uzun bir mektup geldi. **İçtendi**, dokunaklıydı, fazlasıyla romantikti. (...) Maryam’ın ‘bensiz geçen günlerin...’ diye başlayan ve ardında bıraktığı sevgilinin **samimi** duygularını şiddetle didikleleyen sorularıyla dolu mektuplarında...” (Tunç 2011: 23-24). Diğer eserlerde de göze çarpan bu tür kullanımlar ayrıca incelemeye değerdir.

İlkin 2009 yılında yayımlanan *Bir de Baktım Ki Yoksun* (Yekta Kopan) adlı eserde *müdahale*, *atalet*, *mesafe*, *ihitimam*, *tezat*, *hissetmek*, *müsvedde*, *sükûnet* gibi dilde karşılığı olan Doğu kökenli sözlerin kullanımı fazla değildir.

Batı kökenli sözlerden *resepsiyon*, *ajanda*, *filtre*, *kriz*, *egzoz*, *vitrin*, *lüks*, *enerji*, *ajans*, *personel*, *aplik*, *kampanya*, *klişe*, *ofis*, *holding*, *döviz*, *büro*, *stadyum*, *branda*, *atölye*, *normal*, *genetik*, *makyaj*, *kredi*, *tempo*, *konser*, *seans*, *terapi*, *lobi*, *program*, *restoran*, *mekanizma*, *komplu*, *radikal*, *reklam*, *tuval*, *kompozisyon*, *manşet* gibi geçmiş dönemlerde dile giren ve bir karşılık önerilse de bu karşılıkları yaygınlaşmayan sözler kitapta sıklıkla geçmektedir. Bunlardan başka *süper*, *mail (posta)*, *puding*, *İnternet*, *metro*, *espri*, *empati*, *draje*, *orijinal*, *şarj*, *kontrol*, *komik*, *modern*, *pet -şişe-*, *köri -sosu-* gibi son dönemlerde yaygınlaşan ve kimileri Türkçe yapılarla da ifade edilebilecek yabancı sözler de eserde yer almaktadır. Kitapta *ayrıcıklı*, *evren*, *denge*, *deneyim*, *simge*, *duygu*, *kurmaca*, *iletişim*, *onay*, *yaratıcı*, *söylev*, *imge*, *zorunlu*, *saplantı*, *yorum*, *uzman*, *utangaç*, *ayrıntı*, *etkinlik*, *sınav*, *önermek*, *kuşak (nesil)*, *hesap pusulası (adisyon)* gibi dilimizde yabancı biçimleri de kullanılabilen karşılıklar da yer almaktadır. Dolayısıyla eserde belli bir dil tercihinin varlığından söz edilemez.

Emrah Serbes'in *Erken Kaybedenler*'inde (2010) dilimizde karşılığı olmayanların yanı sıra yaygın karşılığı olan *münakaşa*, *taarruz*, *merhamet*, *hadise*, *hassas*, *müsaade*, *farzımuhal*, *mizaç*, *müddet*, *itibar*, *menfaatperest*, *mükafat*, *takribi*, *müteaddit* gibi Doğu kökenli sözlerle dilimizde karşılıkları olan *manipülasyon*, *radikal*, *hard*, *laptop*, *statü*, *detay*, *atraksiyon*, *imaj*, *atmosfer* (*ortam*; *hava*), *mesaj*, *diyalog*, *restorasyon*, *jenerasyon*, *prensip*, *rutin*, *maksimum*, *stres* gibi Batı kökenli sözler kullanılmaktadır. Doğrudan bir karşılığı olmasa da Türkçe sözlerle de ifade edilebilecek *konjonktür*, *stratejik*, *kapasite*, *kontrol*, *problem* (*sorun*) gibi Batı kökenli yabancı sözler de eserde yer almaktadır. Ayrıca *otomatiğe bağlamak*, *artistlik yapmak*, *imajı sarsılmak*, *konsantrasyonu bozulmak*, *problem çıkarmak*, *espri patlatmak* gibi deyimleşmeye yatkın yapılar da metinde göze çarpmaktadır. Son dönemlerde artmaya başlayan bu kullanımlar da ayrıca ele alınmaya değerdir.

Çünkü Tuna Kiremitçi'nin *Bu İşte Bir Yalnızlık Var* (2005) adlı eserinde de *şoke etmek*, *motive etmek* biçimlerinde göze çarpan bu tarz kullanım, yabancı sözlerin diğer sözlerle ve eklerle kalıplaşarak dile yerleşmesini kolaylaştırmaktadır. Bu ve ele alınan diğer eserlerde geçen Doğu kökenli sözlerin bir bölümünün dile yerleşme sebeplerinden biri de bu tür kalıplaşmalardır: *fırsat kollamak*, *kıymet bilmemek*, *icap etmek*, *idare etmek* gibi.

Kiremitçi'nin romanında bu tür kullanımların dışında *arzu*, *meşhur*, *lazım*, *meçhul*, *telaffuz*, *teşhis*, *mesele*, *mahsus*, *tesadüf*, *tadilat*, *tecrübe*, *müsaade*, *mahcup*, *müsaait* gibi dilimizde yaygın karşılıkları olan sözler de geçmektedir. Aynı biçimde *problem* (*sorun*), *adisyon*, *enteresan*, *randevu*, *jest*, *direkt* gibi dilde doğrudan karşılığı olan veya Türkçe yapılarla da ifade edilebilecek sözler de eserde kullanılmıştır. Bunların dışında özgün yazılışlarıyla kullanılan *rock*, *brunch*, *swing*, *piercing* gibi sözlere de rastlanmaktadır ki özel ad olmayan bu sözlere getirilen yapım ve çekim ekleri yazarca kesme işareti ile ayrılmıştır. Bu da yabancı sözlerin yol açtığı bir yazım sorunu olarak yine ayrıca ele alınmaya değerdir.

Bu İşte Bir Yalnızlık Var'da *kuşku*, *yadırgamak*, *bunalım*, *kalıtsal*, *tanık*, *içgüdü*, *sezgi*, *dürtü*, *kaygı*, *kadınsı* gibi az çok yaygınlaşan karşılıkların yanı sıra *yapboz* (*puzzle*) gibi henüz tam yaygınlaşmayan karşılıklar da yer almaktadır, fakat sayıları fazla değildir. Dolayısıyla metnin dili konusunda herhangi bir tercihten söz edilemez. Ayrıca *müzik yapmak*, *duygusallık yapmak*, *negatiflik yapmak*, *blues yapmak*, *geri dönmek* gibi anlatım bozuklukları sayılabilecek kullanımlara

da eserde rastlanmaktadır.

Kemal Varol'un ilk romanında da (*Jar*, 2011) *geri dönmek*, *tren garı*, *vesikalık resim* gibi anlatım bozukluğu sayılabilecek kullanımlar varsa da bunların sayısı fazla değildir. Ayrıca birçok metinde geçen bu tür yapılardan bazılarının artık anlatım bozukluğu sayılıp sayılmaması konusu da tartışmaya değer. Yine de edebî eserler söz konusu olduğunda, şu aşamada, bu tür kullanımlara daha çok özen gösterilmesi gerekmektedir. Yazar bu özeni Batı kökenli yabancı sözler konusunda göstermiş. *Jar*'da bu tür sözler çok az geçmekte, gereksiz olarak nitelenebilecek herhangi kullanım bulunmamaktadır. Belli bir yaygınlık kazanmış *deneyim*, *kanı*, *ayrıcalık*, *yükümlü*, *sakınca*, *yazgı*, *sanrı* gibi karşılıklar eserde yer alsada da bunların sayısı da fazla değildir. Varol, tercihini daha çok *mevcudiyet*, *itinalı*, *intiba*, *gayriihtiyari*, *vaziyet*, *teferruat*, *nasihat*, *malumat*, *aksi istikamet*, *kesif*, *ebedî* gibi Doğu kökenli sözlerden yana kullanmış görünmektedir. Buna rağmen eserde günümüz konuşma diline ağır gelebilecek Doğu kökenli sözler yoktur.

Kemal Varol'un eserinde asıl göze çarpan kalıp sözlerin çokluğudur. Yazar, bir bölümü ölçünlü (standart) dilde yer almayan atasözleri ve deyimlere eserde bolca yer vermiş. Dilin bu zenginliklerinin ele aldığımız diğer kitaplarda gerektiği kadar işlendiği söylenemez.

Ahmet Büke'nin *Kumrunun Gördüğü* (2010) kitabında gereksiz sayılabilecek herhangi bir yabancı söz yoktur. Fazla olarak, *dayıbaşı*, *çerge*, *ant vermek*, *içlenmek*, *karşıcı*, *hareket* (*depresyon*), *bıdırdamak*, *toykurmak* gibi ağız özelliği taşıyan yapılar eserde ustaca kullanılmaktadır.

Değerlendirme

Dilimizde birden çok karşılığı olduğu hâlde özellikle konuşma dilinde sıkça kullanılan ve dilin yabancılaşması örnekleri olarak verilen *şoke olmak*, *okey*, *bye-bye*, *efor harcamak*, *ekarte etmek*, *legal*, *illegal*, *aktif*, *jenerasyon*, *full*, *full-time*, *komple*, *konsantre olmak*, *kriter*, *light*, *limit*, *start almak/vermek*, *star*, *megastar*, *sempatik*, *antipatik*, *maksimum*, *minimum*, *negatif*, *nüans*, *obje*, *proses*, *timing*, *orijinal* gibi yabancı sözler ve yapılar taranan eserlerde yok denecek kadar azdır.

Eserlerde geçen Batı kökenli yabancı sözlerin bir bölümü için dilimizde herhangi bir karşılık yoktur. Bir bölümü için karşılık önerilmişse de bunlar yaygınlaşmamıştır. Özellikle son dönem sanatçılarının yaygınlaşmayan karşılıklardan uzak durduğu görülmektedir. Bu bakımdan günümüze yaklaşıldıkça eserlerdeki Batı kökenli sözlerin yoğunluğu artmaktadır.

Eserlerin çoğunda *yaşlı/ihtiyar, samimi/içten, hayat/yaşam, mesele/sorun/problem, küfretmek/sövme, kader/yazgı, misafir/konuk* gibi eş anlamlı sözlerin iki biçimlerinin de (kalıplaşmalar dışında da) aynı metinde köken farkı gözetilmeden kullanıldıkları görülmektedir. İki biçimin genel kullanım sıklıklarının birbirine yakın oluşu bunda önemli bir etkidir. Bu yönleriyle dilin zenginlikleri olan böyle sözlerin sözlüklere geçmemiş anlam incelikleriyle kullanımları, sanatçıların kazandırdığı yeni zenginlikler olarak ayrıca ele alınmaya ve tespit edilmeye değerdir. Bunun dışında, yeni anlatım olanakları kazanmak amacı taşıyan dil oyunları ve buluşlar fazla denenmemiştir. Eserlerin çoğunda daha çok içerik gözetilmiş, dil işçiliğine soyunulmamıştır.

Ele alınan çoğu eser için, atasözleri deyimler gibi kalıp sözlerden ve yazı dili dışındaki diğer alanlardan yararlanılarak söz varlığı bakımından okuyucuya zenginlik katma amacını taşıyan özel bir çabadan söz etmek mümkün değildir. Buna bağlı olarak eserlerin çoğunda, okuyucuyu araştırmaya itecek; derleme, tarama veya terim sözlüklerine yönlendirecek söz varlığı çeşitliliğinden ve zenginliğinden söz edilemez.

436

Değerlendirmeler ele alınan on bir eseri kapsamaktadır. Dolayısıyla yazı şu aşamada günümüz edebiyatı hakkında söz varlığı açısından genel bulgular ortaya koyma iddiasında değildir. Devam eden taramalarla bilimsel temsil yeterliği sağlandıktan sonra yabancı sözlerin günümüz edebiyatındaki görünümü konusunda genel bir değerlendirme hedeflenmektedir.

Dilde var olan Türkçe bir söz için *alışkı (alışkanlık), çevri (burçaç)* gibi yeni karşılıkların kullanılması; konu, zaman dilimi ve şahıs kadrosunun yazarların kelime seçimine etki edip etmemesi gibi konularla yukarıda sadece adı konan bulgular da bu genel değerlendirmede daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Yararlanılan Eserler

Akalın, Ş. Halûk vd. (2008), *Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu*, Ankara, Öncü Basımevi, TDK Yayınları: 918, 123 s.

Demiray, Kemal (1972), *Batı Dilleri Sözcüklerine Karşılıklar Kılavuzu*, Ankara, AÜ Basımevi, TDK Yayınları: 355, 71 s.

Levend, Ağâh Sırrı (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 347, 548 s.

Sarı, Mustafa (2008), *Türkçenin Batı Dilleriyle İlişkisi*, Ankara, Denge Mat-

- baacılık, Türk Dil Kurumu Yayınları: 920, 294 s.
- TDAK (1935), *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*, İstanbul, Devlet Basımevi, 371 s.
- TDK (1960), *Sade Türkçe Kılavuzu*, Ankara, TTK Basımevi, TDK Yayınları: 181, 205 s.
- TDK (1978), *Özleştirme Kılavuzu*, Ankara, AÜ Basımevi, TDK Yayınları: 446, 195 s.
- TDK (2002), *Yabancı Kelimelere Karşılıklar*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, TRT Basın ve Yayın Müd. Tesisleri, TDK Yayınları: 708, 202 s.
- Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü*, <http://tdk.org.tr>

Taranan Eserler

- Büke, Ahmet (2010), *Kumrunun Gördüğü*, İstanbul, Can Yayınları, 182 s.
- Karasu, Bilge (2010), *Göçmüş Kediler Bahçesi*, 9. Baskı (İlk Baskı 1979, Milliyet Yayınları), İstanbul, Metis Yayınları, 230 s.
- Kavukçu, Cemil (2010), *Uzak Noktalara Doğru*, 5. Baskı (İlk Baskı 1995), İstanbul, Can Yayınları, 119 s.
- Kiremitçi, Tuna (2005), *Bu İşte Bir Yalnızlık Var*, 35. Baskı (İlk Baskı 2003), İstanbul, Doğan Kitap, 197 s.
- Kopan, Yekta (2011), *Bir de Baktım Yoksun*, 9. Baskı (İlk Baskı 2009), İstanbul, Can Yayınları, 163 s.
- Kutlu, Ayla (2009), *Sen de Gitme Triyandafilis*, 7. Baskı (İlk Baskı 1990), Ankara, Bilgi Yayınevi, 216 s.
- Serbes, Emrah (2010), *Erken Kaybedenler*, 3. baskı (İlk baskı 2009), 141 s., İletişim yayınları.
- Tunç, Ayfer (2011), *Aziz Bey Hadisesi*, 3. Baskı (İlk basım 2000, YKY), İstanbul, Can Yayınları, 172 s.,
- Uyurkulak, Murat (2009), *Tol*, 5. Baskı (İlk Baskı 2002), İstanbul, Metis Yayınları, 262 s.
- Varol, Kemal (2011), *Jar*, İstanbul, Sel Yayıncılık, 245 s.
- Yücel, Tahsin (1981), *Haney Yaşamalı*, (İlk Baskı 1955), Karacan Yayınları, 158 s.